

Jadwiga Głuszkowska-Babicka

Warszawa

INTERFERENCJA JĘZYKOWA W NAZWACH TERENOWYCH PÓŁNOCNO-WSCHODNIEJ POLSKI

1. Wprowadzenie

Przedmiotem opracowania jest opis procesów interferencyjnych w nazwach terenowych północno-wschodniej Polski. Gwarowe postaci tych nazw zostały zebrane w latach 1961–1970 przez zespół językoznawców pod kierunkiem prof. A. Obrębskiej-Jabłońskiej na zlecenie Komisji Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych przy Urzędzie Rady Ministrów i opublikowane w postaci *Słownika nazw terenowych północno-wschodniej Polski* (1992) i *Indeksu nazw gwarowych do tego Słownika* (1995)¹.

Obszar, na którym zarejestrowano mikrotoponimy, zgodnie z dzisiejszym podziałem administracyjnym, obejmuje w całości powiaty: suwalski, sejneński, augustowski, moniecki, sokólski, białostocki, bielski, hajnowski i siemiatycki, dwie gminy (Sokoły i Ciechanowiec) pow. wysoko-mazowieckiego w woj. podlaskim oraz gm. Dubeninki pow. olecko-gołdapskiego w woj. warmińsko-mazurskim. W momencie dokonywania zapisów wszystkie eksplorowane miejscowości znajdowały się w obrębie 11 wschodnich powiatów b. woj. białostockiego (według podziału administracyjnego kraju obowiązującego w latach 1956–1975).

Dane historyczne dotyczące osadnictwa na określonym wyżej obszarze wskazują, że jest to teren styku i krzyżowania się etnosu słowiańskiego z bałtyckim, wschodniosłowiańskiego z zachodniosłowiańskim. Między XIV a XVIII w. Suwalszczyzna, tj. obszar między północno-wschodnią granicą Polski, granicami dawnych pow. suwalskiego i augustowskiego na zachodzie a Kanałem Augustowskim na południu, zasiedlana była przez ludność polską napływającą od strony Mazowsza i Mazur, białoruską z okolic Grodna i litewską spod Olity i Merecza. W pow. suwalskim, augustowskim i sejneńskim od XVII w. do poł. XIX w. osiedlała się wielkoruska ludność starowerska. Ziemię między Kanałem Augustowskim a Bugiem kolonizowała od zachodu ludność mazowiecka, od wschodu białoruska spod Grodna z domieszką litewskiej i białoruska spod Wołkowyska, z południa i południowego wschodu ruska z Wołynia i Polesia. Tak więc pięć, zróżnicowanych wewnętrznie, grup etnicznych dało początek funkcjonującym w północno-wschodniej Polsce gwarom. Dane historyczne wskazują, że począwszy już od średniowiecza, następowało znaczne przemieszanie się grup etnicznych w różnych rejonach dzisiejszego woj. podlaskiego². W wyniku tego przemieszania i nawarstwiania się fal

¹ N. Barszczewska, J. Głuszkowska, T. Jasińska, E. Smułkowa, *Słownik nazw terenowych północno-wschodniej Polski*, Warszawa 1992 oraz *Indeks nazw gwarowych do Słownika nazw terenowych północno-wschodniej Polski*, Warszawa 1995.

² Przeszłość opisywanych terenów znana jest głównie dzięki pracom J. Wiśniewskiego, m. in. *Rozwój osadnictwa na pograniczu polsko-rusko-litewskim od końca XIV do połowy XVII wieku*, „Acta Baltico-

osadniczych w przeszłości a także działania czynników doby późniejszej, takich jak zmienna przynależność państwowa, zmieniające się podziały administracyjne, skomplikowany układ stosunków społecznych i wyznaniowych, ukształtowało się obecne zróżnicowanie gwarowe Suwalszczyzny i Białostocczyzny. Występują tu:

- a) polskie gwary mazurskie skoncentrowane na zachodniej i środkowej Suwalszczyźnie³;
- b) polskie gwary niemazurskie (sejneńsko-suwańskie) wyrosłe na podłożu białoruskim i gwary polskie ciągnące się szerokim pasmem z północy na południe (do Bugu) poprzez zachodnie rejony dawnych pow. monieckiego, białostockiego, łaskiego, bielskiego i siemiatyckiego;
- c) litewskie gwary okolic Puńska i Sejnu;
- d) białoruskie, zajmujące północno-wschodnie rejony Białostocczyzny poczynając od wsi Wołkusz, Hruskie, Rudawka – na południe od Kanału Augustowskiego do południowo-wschodniej granicy państwowej w rejonie Puszczy Białowieskiej;
- e) ukraińskie między Narwią a Bugiem (z wyłączeniem rejonu Puszczy Białowieskiej);
- f) przejściowe białorusko-ukraińskie nad Narwią;
- g) rosyjskie gwary staroobrzędowców z okolic Suwałk, Sejnu i Augustowa⁴.

W wielu miejscowościach gwara polska współistnieje z gwarą litewską, rosyjską, białoruską czy ukraińską. Większość mieszkańców miejscowości zasiedlonych przez ludność wschodniosłowiańską i litewską posługuje się też polszczyzną ogólną o cechach zbliżonych do tzw. północnej lub południowej polszczyzny kresowej. Jest to więc typowe pogranicze, z właściwymi sobie zjawiskami mieszania się języków i gwar.

2. Materiał

Materiał nazewnictwa wyekscerpowany z rękopiśmiennych zapisów eksploratorów i uwidoczniony w *Indeksie...* liczy 19733 jednostki. Są to wszystkie postaci gwarowe nazw terenowych z badanego obszaru. Według powszechnie stosowanej za S. Rospondem klasyfikacji strukturalno-gramatycznej, występują tu nazwy jednoczłonowe (prymarne i sekundarne) stanowiące zdecydowaną większość (11828 nazw), oraz o wiele rzadziej notowane nazwy komponowane w postaci wyrażenia przyimkowych (2391 nazw) i zestawień dwuczłonowych (5514 nazw)⁵.

Materiał zarejestrowany na pograniczu polsko-białoruskim, polsko-litewskim, polsko-ukraińskim i białorusko-ukraińskim obejmuje gwarowe nazwy polskie, białoruskie, ukraińskie, nieliczne rosyjskie i litewskie, przy czym wskutek oddziaływania na siebie gwar (języków) z przyczyn opisanych powyżej (kontakt z innojęzyczną ludnością, obcy substrat, obecny bilingwizm), znaczna ilość tych nazw zawiera innojęzyczne ele-

Slavica" 1964, t. 1, s. 115–135; *Zarys dziejów osadnictwa na Białostocczyźnie* [w:] *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, t. 1, Wrocław 1980, s. 14–27.

³ Granice tych gwar wyznaczył T. Z d a n c e w i c z, *Mazurskie gwary suwańskie*, cz. 1, *Gwarowe cechy polskie (fonetyka, słowotwórstwo)*, Warszawa-Poznań 1980, mapa.

⁴ Por. opis podziałów gwarowych w: *Teksty gwarowe z Białostocczyzny z komentarzem językowym*, Warszawa 1972 i zasięg gwar wschodniosłowiańskich w: *Atlas gwar...*, t. 1, mapa 1.

⁵ S. R o s p o n d, *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych*, Wrocław 1957.

menty. Pojawiają się one na każdej płaszczyźnie językowej, jednakże najbardziej wyraźne są rezultaty interferencji fonetycznej. W mniejszym stopniu interferencji ulega system gramatyczny, składniowy czy leksykalny.

Najbardziej liczną grupę stanowią gwarowe nazwy polskie z fonetycznymi cechami wschodniosłowiańskimi, z których większość jest również charakterystyczna dla polszczyzny północno- lub południowo-wschodnich kresów. Nazwy wschodniosłowiańskie w znacznie mniejszym stopniu ulegają polskim wpływom fonetycznym. Zupełnie sporadycznie występują lituanizmy fonetyczne. Częściej też mamy do czynienia z adaptacją fleksyjną nazw polskich do białoruskiego systemu językowego niż odwrotnie, przy czym specyfika materiału sprawia, że obserwacja, np. interferencji w deklinacji ograniczona jest do zarejestrowanych form mianownika i dopełniacza, w niewielu przypadkach miejscownika.

Na poziomie słowotwórczo-leksykalnym specyficzną grupę nazw stanowią struktury hybrydalne, tj. nazwy jednowyrazowe, w których podstawa derywacyjna i formant toponimiczny wywodzą się z różnych języków⁶ oraz nazwy zestawione (dwu- i wielowyrazowe), w których poszczególne człony pochodzą z różnych języków.

Niejednokrotnie odnotowano nazwy, gdzie na dwujęzyczną strukturę nakładają się cechy fonetyczne trzeciego języka. Chodzi, m. in. o nazwy typu *Žulaŭščyzna*, *Sk'er-m'ont'izna*, będące połączeniem rdzennego elementu litewskiego, fonetyki wschodniosłowiańskiej i słowotwórczego elementu polskiego⁷.

Materiał ilustrujący poszczególne zjawiska ze względu na to, że obejmuje nawet po kilkaset nazw, podawany jest przykładowo. Chodzi głównie o te nazwy, w których odzwierciedlone są cechy systemowe polszczyzny ukształtowanej na substracie wschodniosłowiańskim, lub będącej w bliskim kontakcie terytorialnym z gwarami białoruskimi czy ukraińskimi, m. in. redukcje samogłosek, realizacja *o* jasnego lub nosówek, utrzymanie dźwięczności *v* w grupach spółgłoskowych *kv*, *xv*, *tv*, *sv*, stwardnienie *n* itd.

3. Zakres opracowania

W niniejszym opracowaniu zajmuję się głównie opisem interferencji spowodowanych wpływem gwar białoruskich i ukraińskich na gwarowe nazwy polskie i języka polskiego (gwar polskich) na gwarowe nazwy białoruskie i ukraińskie w zakresie fonetyki. Interferencje na innych płaszczyznach wymagają oddzielnego opracowania, natomiast interferencje bałtycko-słowiańskie były już przedmiotem obszernej rozprawy M. Kondratiuka i całego szeregu mniejszych opracowań⁸.

⁶ Bogatą literaturę na temat hybryd m. in. nazewniczych zawiera tom „Rozpraw slawistycznych” 1, *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich. Księga referatów Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej w Lublinie, 10–11 maja 1984 roku*, pod red. S. W a r c h o ł a, Lublin 1986.

⁷ Od lit. n. os. *Žulys*, *Žūlius*; *Skirmantas*

⁸ M. K o n d r a t i u k, *Elementy bałtyckie w toponimii i mikrotoponimii regionu białostockiego*, „Prace Slawistyczne Instytutu Słowianoznawstwa PAN” 1985, nr 41; M. K o n d r a t i u k, *Bałtycko-słowiańskie hybrydy nazewnicze z formantami -i(z)na, -szczy(z)na, -icha na terenie Białostocczyzny [w:] Formacje..., s. 197. T. Z d a n c e w i c z, Nazwy terenowe i miejscowe z litewskimi apelatywami bałà, brastà, raistas, lankà, pìeva na Suwalszczyźnie [w:] Studia nad gwarami Białostocczyzny. Morfologia i słownictwo, Warszawa 1984, s. 123–178.*

I. Wschodniosłowiańskie cechy językowe w polskich nazwach terenowych

Cechy fonetyczne

Zmiany głosowe w nazwach polskich są dwojakiego rodzaju: 1) są to zmiany polegające na przejściu przez te nazwy wschodniosłowiańskich cech fonetycznych, takich jak, np. pełnogłos, zachowanie dźwięczności *v* w grupach *kv*, *xv*, *cv*, *sv* itp., realizacja miękkiej spółgłoski przed samogłoskami przednimi i szereg innych; 2) zmiany polegające na ukształtowaniu się pewnych cech fonetycznych lub fleksyjnych charakterystycznych dla polszczyzny kresowej, np. końcówki *a* w bierniku lp. rzeczowników żeńskich pochodzącej z odnosowanej samogłoski *ę*.

Wokalizm

1. Zmiany akcentowe

Wschodniosłowiański akcent charakteryzujący się różnym miejscem w wyrazie oraz dużą siłą wymawiania samogłoski akcentowanej, pozostawił w gwarach polskich, ukształtowanych na podłożu białoruskim lub ukraińskim oraz sąsiadujących z nimi, ślady w postaci: a) pewnej ilości wyrazów różniących się miejscem akcentu w stosunku do języka ogólnopolskiego; b) zredukowanych samogłosek nieakcentowanych. Obydwa te zjawiska, chociaż w różnym stopniu nasilenia, mają swoje odbicie w nazwach terenowych. Odstępstwa w postaci oksytonezy, akcentu inicjalnego i rzadko proparoksytonezy dotyczą niewielkiej ilości nazw zlokalizowanych na obszarze polskich gwar sejneńskich, w południowo-wschodnim pasie gwar augustowskich oraz na zachodnim obrzeżu gwar białoruskich (w gm. Turośń Kościelna). Mikrotoponimy te są bądź pożyczkami leksykalnymi z języka białoruskiego, np. *Małe Karapc'e*, *Ł'ag'ery*, *Koło Š'ompala* (biał. *караб'еу* dem. od *к'ораб* 'kosz lub inne plecione naczynie, np. do łowienia ryb'; *л'азер* 'obóz'; *ш'омнал* 'wycior') bądź, w przypadku wspólnych leksemów, mają akcent zgodny z akcentem białoruskim, jak w nazwach: *Vodop'o'j N'em''eck'i*, *S'fent'y Jan*, *'Ostravo*, *Kox'a-naščyzna* (biał. *свят'ы*, *в'остраў*, *ках'анне*, *ках'аць*)⁹. W niektórych przypadkach akcent w mikrotoponimach odbiega zarówno od paroksytonezy jak też akcentu białoruskiego: *N'iz'in'a*, *~'y*, *V'yžary*, *'Olšyna* (biał. *ніз'іна*, *альш'ына*, *выж'ара*)¹⁰.

2. Redukcje samogłosek

Nieakcentowane samogłoski *o* i *e* ulegają redukcji, w wyniku której samogłoska *o* realizowana jest jako *u* lub *a*, samogłoska *e* jako *i*, *y* lub *a*. W prezentowanym materiale przypadki redukcji *o* do *u* dotyczą w głównej mierze pozycji przedakcentowej. Redukcja *o* do *a* występuje przed i po akcencie. Samogłoski *i*, *y* jako wynik redukcji *e* pojawiają się w pozycji przed- i poakcentowej, natomiast samogłoska *a* pojawia się pod akcentem i w zgłoskach poakcentowych jako rezultat zredukowanej wymowy odnosowanej wygłosowej samogłoski *ę*.

⁹ Zmiany akcentowe w gwarach ukształtowanych na podłożu białoruskim rozpatrywał T. Z d a n - c e w i c z w pracach: *Osobliwości akcentowe w gwarze wsi Radziuszki pod Sejnami*, „Z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 1957, t. 2, s. 247–263; *Wpływy białoruskie w polskich gwarach pod Sejnami*, Poznań 1966.

¹⁰ Ze względu na ograniczone rozmiary artykułu, nie we wszystkich przypadkach podawana jest dokładna lokalizacja. Formy zależne cytowane są tylko wtedy, gdy wskazują na charakter interferencji.

2.1. Nazwy ze zredukowaną samogłoską *o* do *u*

W zgłoskach przedakcentowych wśród nazw z tego typu redukcją zaznacza się wyraźny podział terytorialny. Struktury jednoelementowe oraz nazwy zestawione skoncentrowane są na obszarze polskich gwar sejneńskich, suwalskich i augustowskich, np. *Bursuk'i*, *Bursuk'ińa*, *Buxenek*, *Burštanoŭizna*//*Murštanoŭizna* (*Morsztynowizna*), *Kuz'ińec*, *Mug'iłk'i*, *Okuńofčyk*, *Okuńovek*, *Xuina*, *Jaščuŭtoŭizna* (wieś *Jaszczołty*), *Korduńisko*; *Okuńova Buxta*, *Mis'ukańa Mug'iłk'i*, *Okuńa Rozek* – ponad 30 nazw. Pojedyncze zapisy pochodzą z obszarów położonych na styku gwar mazowieckich i wschodniosłowiańskich, gminy: Mońki, Turośń Kościelna, Wyszki, Poświętne, Grodzisk, Dziadkowice: *Jez'użysko*, *Kuryta*, *Kuzłove*, *Kuzłovec*, *Xuinka*, *Kuryc'inek*; *Pużyck'e Xuiny*, *Ulsynk'i* – 14 nazw. Nazwy z przyimkiem (lub przedrostkiem) *pod* w postaci *pud*//*put* notowano wyłącznie w środkowo- i południowozachodniej części obszaru, tj. poczynając od wsi Sawino w gm. Tykocin poprzez wsie w gm. Turośń Kościelna, Łapy, Zabłudów, Wyszki, Brańsk, Drohiczyn – w sumie 24 nazwy typu: *Pud Błotem*, *Pud Dług'e Karcy*, *Pud Goro*, *Put Tykoc'in*, *Pud Vrembem*, *Pudlip'e*, *Pudles'e*. Zasięg występowania tych nazw pokrywa się z zasięgiem występowania głoski *u* w przyimku i przedrostku w gwarach wschodniosłowiańskich lub obejmuje tereny bezpośrednio sąsiadujące z nimi (por. mapa 10 *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*).

W nazwach *Buberek*, *Bubrovńa*, *Bubrovo*, *Bubrova B'el*, *Burova Droga* podwyższona wymowa samogłoski *o* może być spowodowana wyrównaniem do postaci *bubr*, *bur* (por. nazwy, w których *o>u* występuje pod akcentem: *Bubry*, *Burk'i*). Po akcencie, *u* odnalazłam tylko w nazwach *Kordun* i *Rosux*.

2.2. Nazwy ze zredukowaną samogłoską *o* do *a*

W zgłoskach przedakcentowych obecność głoski *a* w miejscu *o* obserwowana jest przeważnie w nazwach derywowanych od słownikowych białorusizmów, bądź od wspólnych dla obu języków leksemów: *Batarufka* (n.os. *Batory*), *Łapuxovo*, *Łapuxofska Buxta*, *Łapuśnik*, *Pod Łapušk'em*, *Łap'eńi* (biał. *лап'yx* 'łopian'), *Gramacyńska Góra* (od *Gromadczyzna* cz. wsi *Bolcie* (biał. *громад'а* 'gromada'), *Łabača Gura*, *Łabača Cupel* (biał. *лаб'ач* 'człowiek o dużym czole'), *Młoda* (*Stara*) *Xvainka*, *Duże* (*Małe*) *Karapc'e*, *Manaxa Gura* (biał. *ман'ax* 'zakonnik'), *Na Mag'ilńiku*, *Za Stadołami*, *Ramanova Gura* (biał. *Рам'ан* 'Roman'), *Kas'cułek* – w sumie 25 nazw zlokalizowanych głównie na Suwalszczyźnie i pojedynczo w gm. Sztabin, Lipsk pow. augustowski i w gm. Kuźnica w pow. sokólskim.

W zgłoskach poakcentowych akanie pojawia się w wygłosie nazw derywowanych od rzeczowników rodzaju nijakiego zakończonych na *o* typu *polko*, *błoto*, *bagno*, *jeziorko* (również, gdy stanowią one człon utożsamiający nazw zestawionych): *Błota -a*, *Bużyska -a*, *Półka -a*; *Długa Błota -'ego -a*; *V'elka Bagna -'ego -a*, *Moroza Bag'enka*, ~ *-a*, *Burby Jez'orka*, ~ *-a*, *Lipca Polka*, ~ *-a*. Nazwy z akaniem zarejestrowano na obszarze polskich gwar sejneńskich (w 17 miejscowościach w gm. Krasnopol, Sejny, Giby).

2.3. Nazwy ze zredukowaną samogłoską *e* do *i*//*y*

Cecha ta dotyczy głównie pozycji poakcentowej, gdzie zaznacza się w kilku kategoriach morfologicznych:

- w dopełniaczu l.p. przymiotników rodzaju żeńskiego stanowiących człon odróżniający nazw zestawionych: *Kalużova Droga -yj -i*, *Olenkoska Sażafka -'ij -i*; w mianowniku l.m. przymiotnikowego członu odróżniającego: *Dług'i Płosk'i*

-'ix -ek, Bondovy Gury -yh -of, Žvirkovaty Nadafk'i -yx -of, Podoz'eransk'i Łonk'i -'ix -ek, Čyžyck'i Łonk'i -'ix -ek, Mšansk'i Łonk'i -'ix -ek;

- w mianowniku l.m. męskich i żeńskich rzeczowników miękko tematowych będących podstawą nazwy jednoelementowej lub członem utożsamiającym nazwy komponowanej: *Barc'i, B'eli, Kryńicy; Cupli, Zdroji; Klimasov Vygoželi, Šerok'e Dačy, Zdynovy Karcy* (46 nazw)¹¹;
- w miejscowniku l.p. rzeczowników żeńskich przeważnie z tematem na -k, rzadziej na -w, -r, -n oraz pojedynczych męskich i nijakich z tematem na -r, -s, -w, -d, -p, od których derywowane są nazwy jednoelementowe lub człon utożsamiający nazw komponowanych: *Bobóška -k'i, -c'i, Połtoračka -k'i, -cy, Dąbrova -y, -i, Popovizna -y, -i; Brovar -a, -y, Močydło -a, -i, Ostemp -u, -i; Kuklevo -a, -i; Ostra Gora, -ej Gory, Malavick'i Las -'im Les'i*.

Natomiast przed akcentem redukcja odzwierciedlona jest zaledwie w 9 nazwach, przeważnie komponowanych: *B'idulovizna, Cybulka; Pot Cybulo, Bagno Kacyncove* (od apelatywu *kaczeniec*), *Modževe pot Stab'inščyzno* (n. urz. *Stabieńszczyzna*), *F'idota Grondy* (n. os. *Fiedot*), *Otk'inščyz'ńanska Žečka* (n. urz. *Otkieńszczyzna*), *Sk'ib'elsk'i Bor* (n. urz. *Skieblewo*), *Stulp'iove Bagno* (n. jez. *Stulpień*). W kilku przypadkach obecność *i//y* zamiast *e* (pod *i* przed akcentem) może nie wynikać z procesu redukcji. W nazwie *Svoja Kvatyra -ej, -y* zanotowanej we wsi Krywiatycze, gm. Orla na obszarze gwar ukraińskich, leksem *kvatyr* jest wtórną pożyczką z języka ukraińskiego¹², podobnie można tłumaczyć zachowanie *i* w leksemie *politek* w nazwach *Politek od Granicy* pole, Niemirów Mie, *S'redñi Politek*, -'ego -tka pole, Mętna, Niemirów Mie (ukr. *politok*, pol. *poletko* – trzecia część ogólnego arealu ziemi w systemie trójpolewym), z kolei nazwy oparte na leksemie *szeroki* z zachowaną grupą *-yr* mogą reprezentować dawną cechę rdzennych polskich dialektów podtrzymywaną przez formy wschodniosłowiańskie (biał. *шырокі*, ukr. *широкий*): *Šyrok'e, -'ego* Szpaki Wysz, Dzikie Cho, Hryniewiczze D. Bie.

W kilku nazwach nastąpiło przejście nieakcentowanego *e* w *i* w nagłosie. Proces ten należy wiązać z wymianą nagłosowej grupy *ja-* w *je-* charakterystyczną dla wschodniego Mazowsza, obejmującą też tereny gwar suwalskich i sejneńskich (typ *jałowa* → *jełowa* → *iłowa*)¹³. W grupie nagłosowej *je-*, nieakcentowane *e* uległo redukcji do *i*: *Ibłóńovy Gronz'ik, Hófcovy Gronz'ik* pole Konstantynówka Gib, *Hófcy* bagno Świackie Sej, *Hófcova Gura* wzg., las Gawiniańce Sej.

2.4. Nazwy ze zredukowaną samogłoską *e* do *a*

Głoska *a* pojawia się w większości nazw po akcencie jako:

- końcówka dopełniacza l.p. członu odróżniającego przy członie utożsamiającym w rodzaju żeńskim: *Lis'a Gura -aj -y, -aj -že, Pałonkova Gura -aj -y, -aj -že*,

¹¹ Występowanie końcówki *-i/y* w mianowniku l.m. męskich i żeńskich rzeczowników miękko tematowych zamiast ogólnopolskiej końcówki *-e* jest powszechne w polszczyźnie północnokresowej. Zjawisko to jest różnie interpretowane przez badaczy: jako fakt fonetyczny (wynik redukcji *e* do *i/y* po akcencie), morfologiczny a nawet leksykalny (w zapożyczeniach z języka białoruskiego). Przegląd stanowisk w/w kwestii zaprezentował B. Nowicki, *Z metodologii badań pogranicza językowego północno-wschodnio-polskiego* [w:] *Słowiańskie pogranicza językowe*, Warszawa 1992, s. 103–108.

¹² F. Sławański, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1969, s. 472.

¹³ K. Dejna, *Dialekty polskie*, Wrocław 1973, s. 160, mapa 28; też T. Zdanec, *Mazurskie gwary...*, s. 27–28.

Ostra Gura -aǫ -y, -aǫ -y, *Sokola Gura* -aǫ -y (nazwy skupione we wschodniej części Sokólszczyzny, gdzie podstawowym środkiem porozumiewania się jest gwara białoruska);

- końcówka mianownika l.p. członu odróżniającego lub utożsamiającego w rodzaju nijakim: *Długa Bagno* -'ego, -a, *Spalona Bagno* -ego, -a, *V'elka Bagno* -'ego -a, *S'lepa Jez'orko*, -ego -a; *S'lepo Jez'orka* -ego -a, *Ruvna Długa Błota* -ego -'ego -a, *V'elka Bagna* -'ego, -a.

Akanie w członie odróżniającym i utożsamiającym w kilku przypadkach wywołało zmianę rodzaju gramatycznego nazwy z nijakiego na żeński, najczęściej w mianowniku (przykłady powyżej), rzadziej także w dopełniaczu: *Długa Bagna* -'ego -a//-'eǫ -y, *Głęboka Bag'eńka* -'eǫ -'i. Wszystkie przykłady pochodzą z obszaru polskich gwar suwałskich i sejneńskich¹⁴.

W pozycji przedakcentowej redukcję odnotowano tylko w trzech nazwach: *Krua-šaviny* las Gorczyca Pła, *Halenovo P'erše*, *Halenovo Drug'e* las Chłodne Włoki Kry.

W nazwach *Kamianny Kołek*, *Kamianny Brot*, *Kšemianna Górka* zredukowana głoska jest pod akcentem. Pojawienie się w tej pozycji *a* może być spowodowane nawiązaniem do gwarowych form białoruskich, w których nastąpiło przesunięcie akcentu w stosunku do form literackich (por. biał. lit. *кам'енны, крамянёвы*, biał. nazwy gwarowe *Kamian'y Most*, *Kamian'y Mast'ok*, *Kramian'aja Har'a*, *Kramian'aja Horka*).

3. Realizacja samogłosek nosowych

W większości nazw, samogłoski nosowe realizowane są zgodnie z normą ogólnopolską, tj. w śródgłosie przed szczelinowymi mają wymowę synchroniczną: *Gęsta Xoina*, *Ks'ęża Gura*, *Pod Gąsufko*, *V'qzafk'i*, *Sqżni* i asynchroniczną przed zwartymi i zwarto-szczelinowymi; *Barańe Grondy*, *Bartny Domp*, *Gront*, *Legńonce*, *C'eńc'e*. W wygłosie samogłoska *ę* w większości przypadków ulega odnosowieniu: *Na Os'ine*, *Pod Grańice*, *Pot Pavłufke*. Zaznacza się tu jednak kilka zjawisk charakterystycznych dla polszczyzny podlegającej oddziaływaniu języków wschodniosłowiańskich. Brak w ich systemie samogłosek nosowych wywołuje szereg modyfikacji w nazwach podawanych po polsku. Należą do nich:

- dekompozycja samogłosek nosowych przed szczelinowym; nazwy z asynchroniczną wymową samogłosek *q ≥ on*, *ę ≥ en* (*eń*) w śródgłosie stanowią niewielką grupę (16 nazw). Zlokalizowane są głównie w części zachodniej terenu: *Drenstfo* Dręstwo Bar, *Nadaŭk'i za Xoronżym* Chmielniki Such, *Łenżek* Kamionka Jas, *Xoronżansk'e Łonk'i* Kumiała Kor, *Ks'enży Sat* Korycin Kor, *Ks'enżavo* Słojniki Sok, *Ks'enża St.* Kamionka Sok, *G'ens'ora Morg'i* Lesznia Sur, *Ks'enży Horot* Narew Nar, *G'enstaż*, *Pod G'enstażem St.* Brzozowo Poś, *Ks'enża Łonka* Pietkowo Poś, *Druga Čenść* Rzepniewo Bie, *G'eńs'eńicove Pole* Miodusy-Inochy Per, *Gens'ovizna* Porośl-Kije Skł, *G'ensta Olšina* Narojki Dro. Pojedynczą nazwę pochodzenia obcego odnotowano w dwu postaciach: z prawidłowym połączeniem samogłoski ustnej ze spółgłoską nosową i z czysto wokaliczną realizacją samogłoski nosowej *Vakansy//Vakąsy* las Wólka Fil;

¹⁴ Zmiany rodzajowe dokonane pod wpływem białoruskim były wielokrotnie analizowane przez T. Z d a n c e w i c z a, m. in. w publikacji: *Z zagadnień gwar przejściowych pogranicza polsko-białoruskiego* [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, Warszawa 1958, s. 212.

- realizacja ogólnopolskich połączeń $en \leq \epsilon$, $on \leq q$ przed tylnojęzykową jako en , on : *Veng'elńica*, *Vengorufka*, *Długa Łonka*, jak również zachowanie w tej pozycji samogłoski nosowej: *Kręgłóvizza*, *Kryńick'e Łąk'i*, *Okrąglik*, *Vęg'elńica*. Nazwy z ogólnopolskimi połączeniami en , on dominują na Suwalszczyźnie oraz w okolicach Wyszek i Brańska na południowym zachodzie od Białegostoku (84 nazwy), natomiast z n i z wymową wokaliczną odnotowano punktowo na całym terenie, w tym także na obszarze gwar białoruskich;
- denazalizacja wygłosowego q w o : uwidacznia się w nazwach przyimkowych (z przyimkami *nad*, *pod*, *za* + narzędnik: *Nat Posado*, *Nat Seroko B'elo*, *Pot Poros'lo*, *Za Stecko*). Na 192 tego typu jednostek leksykalnych, w 144 odnotowano q w postaci czystego o , w 46 nazwach wygłosowa nosowość została zachowana, np. *Pod Jedliną*, *Za Jevą*, a zaledwie w dwóch przypadkach mamy do czynienia z rozszczepioną wymową q jako om , np. *Nad Bobrom* (Biebrzą), *Za Górom* (obydwa zapisy z om ze Sztabina, pow. augustowski). Nazwy z czystą samogłoską występują na obszarze gwar suwalskich oraz w miejscowościach położonych na północny i południowy zachód od Białegostoku, natomiast mikrotoponimy z zachowaną samogłoską nosową w wygłosie skoncentrowane są we wsiach gm. Tykocin, Dobrzyniewo Kościelne, Juchnowiec Kościelny, Zabłudów, Narew (częściowo na terenie gwar białoruskich);
- wygłosowa samogłoska ϵ realizowana jest w nazwach z przyimkami *na*, *pod*, *w*, *za* + biernik typu *Na Os'ine*, *Pod Grańce* (35 jednostek leksykalnych), przy czym tylko w 18 z nich jako czyste e , co jest zgodne z tendencją ogólnopolską, natomiast w pozostałych nazwach, z wyjątkiem jednej, przybiera postać a . Występowanie samogłoski a zamiast ϵ w wygłosie (też w końcówce biernika rzeczowników żeńskich) jest zjawiskiem charakterystycznym dla polszczyzny kresowej i było już wielokrotnie opisywane¹⁵. Na terenie Białostocczyzny i Suwalszczyzny nazwy z wygłosową głoską a notowane były na obszarze różnych gwar, np. *Pod B'induga* kol., pole Cimochovizna Suw., *Pod Glinka* bagno Nowe Boksze Kra (obszar gwar suwalskich), *Pod Hvozna* kol., pole Nowiny Kasjerskie Kny, *Pod Góra* pole Holonki Bra (gwary mazowiecko-podlaskie) *Pot Kruśńa* pole Kołpaki Zab, *Za Żeka* łąka, pole Rohozy Nar, *Pod Osofka* wzgórze Ignatki Wysz (obszar gwar wschodniosłowiańskich), wobec czego zjawisko to mogło powstać pod wpływem akania, jak również, po odnosowieniu, obniżonej mazowieckiej wymowy samogłoski ϵ . Zanotowano jeden tylko przykład, w którym odnosowione e uległo podwyższeniu: *Na Ceg'elńu* pole Ostrówek Szu;
- wschodniosłowiańskie kontynuanty samogłosek nosowych, tj. w miejscu q samogłoska u , w miejscu ϵ samogłoska a lub u (niezależnie od akcentu) odnotowano w niewielkiej grupie nazw, np. *Dubrofk'i* pole Sokole Mich; *Krugło* jezioro Sidory Rut, *Kutk'i*, -uflasek, kol. Śledzianów Dro; *Ż'aduv Grundek* urocz. Budy Bia, *Ostup'ec* las Kopczany Lip, *Ostupek* pole Żółtki Cho, *Gołubovizza* las Kalnica Aug, *Kup'iste* -ego łąki Krasne Lip; *Grada* (grzęda) wzgórze, las Jastrzębna II Szt, *Xandogościzna* las Wierobie Gró.

¹⁵ m. in. Z. K u r z o w a, *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI–XX w.*, Warszawa–Kraków 1993, s. 80; H. T u r s k a, *O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie* [w:] *Studia nad polszczyzną kresową*, t. 1, Wrocław 1982, s. 16–17, B. N o w o w i e j s k i, *Fonetyka polszczyzny sokólskiej* [w:] *Studia językowe z Białostocczyzny. Onomastyka i historia języka*, Warszawa 1989, s. 126, T. Z d a n c e w i c z, *Wpływy białoruskie...*, s. 37–39.

Takie procesy jak odnosowanie w śródgłosie czy zakłócenia w alternacji *q//ę* znane są polskim gwarom¹⁶, jednakże na omawianym pograniczu mają dość szeroki zasięg. Strata nosowości może, np. świadczyć o trudnościach w wymawianiu nosówek osobom przechodzącym na język polski. Nazwy z brakiem rezonansu nosowego zlokalizowane są głównie na Suwalszczyźnie, ale też na obszarze gwar białoruskich. Przykłady: *M'ęzy Jez'orań'i* pole, kol. Supienie Fil, *Ščesneh Vygoželi* bagno, doły po torfie Klonorejść Szy (nazwisko Szczęsny), *M'ęzyjez'ork'i* łąki, pastwisko Gawrych Ruda Suw, *M'ęzyżečk'i* łąki Sobolewo Suw, *M'ęzyrofk'i* łąka, zarośla Sarnetki Gib, *M'ęzybagna* łąki Sucha Rzeczek Pła, *Scesnovizna* łąki Białobrzegi Aug, *Jastšebłanska Droška* pole, droga Komaszówka Szt, *Nad Łonkami Jastšebłansk'im'i* bagno Balinka Szt, *P'etnas'c'e* pole Komaszówka Szt, *P'etnas'c'e Morg'i* las Cisów Szt¹⁷; *Ž'es'ec'ina* -y, -i las Nadleśnictwo Browsk Nrw, *Ž'ev'ec' Zahonov* łąka Grodzisk Nar, *P'ekne Pólko* pole Sierakowizna Bie. Z kolei, wahania w dystrybucji *q, ę* będące rezultatem wyrównań analogicznych mają odzwierciedlenie w grupie nazw opartej na apelatywach *zajqč, dqbrowa, dqb, gęś, ksiądz, dziesięć, zawiązać, przeciąć* (tu w gnieździe etymologicznym wymiana *q:ę*), np. *Zajonce Bag'enka* łąki, *Zajonca Góra* wzg., pole Biernatki Aug, *Zajqčnik* pole, pastw. Łempice Cie; *Dembrova* las Olen-dzkie Bra, *Dembroszczyna* las Godzieby Wysz, *Dembrofska* laszek Kłopoty-Patry Sie; *Kšyvy Demp* staw, Baranowo Rut; *Gqšnik* pastw. Roszki-Włodki Łap; *Ks'onžoska Ceg'eln'a* las Kniaziówka Sid, *Ks'onžofsk'e* pole Krynki Kry, *Ks'onžove* pole, kol. Klepacze Cho; *Ž'e-s'qtn'icy* pole, kol. Mikicin Jaś; *Zav'ęzek* pole Brzeźnica Bra; *Pšec'ontk'i* pole Anusin Sie. Proces ten jest interpretowany w literaturze jako wynik braku historycznego poczucia tych oboczności dla polszczonej się ludności, która w swoim systemie wokalicznym nie posiadała samogłosek nosowych¹⁸.

4. Kontynuanty *o* pochylonego

W gwarach polskich wschodniej Białostocczyzny kontynuanty *o* pochylonego realizowane są jako *u* (zgodnie z normą ogólnopolską), jako samogłoska ścieśniona *ó*, głównie w sąsiedztwie spółgłosek sonornych, oraz jako *o* jasne. Ten ostatni typ wymowy charakterystyczny jest dla gwar o podłożu białoruskim, gdyż język ten posiada w swoim systemie wyłącznie samogłoski jasne.

W analizowanym materiale reprezentowane są wszystkie typy wymowy *o* pochylonego mniej więcej w tych samych proporcjach (z *u* – 69 nazw, z *ó* – 60, z *o* – 73 nazwy), np. *Brut, Brót, Brod; Grabufka, Grabófska, Ivanofka*, przy czym *o* jasne pojawia się w pozycjach, w których następuje:

- wyrównanie do przypadków zależnych, np.: *Bor – Boru, Brod – Brodu, Groć – Grodzi, Morg – Morga, Ostrof – Ostrovu, Rof – Rovu* itp.;
- nawiązanie do wyrazów pokrewnych z *o* jasnym, np.: *Droska – droga, Łoski – Łozy, Polko – pole, Trojnik – troje*;
- w nazwach, które w języku ogólnopolskim w całym paradygmacie mają *ó*, natomiast bezpośrednio nawiązują do wymowy białoruskiej: *Gorka, Gory, Xrost, Vłoka, Vojtovizna, Vroblova*;
- w końcówce dopełniacza l.m. rzeczowników wszystkich rodzajów, np. *Barana Doły, ~ -of, Bagny -of, Łonk'i -of*;

¹⁶ S. Urbanić z y k, *Zarys dialektologii polskiej*, Warszawa 1981, s. 26–29.

¹⁷ Utrata nosowości w liczebniku *piętnaście* ma charakter ogólnopolski.

¹⁸ T. Zdanciewicz z, *Wpływy białoruskie...*, s. 46–47.

- w przyrostkach -ow(ka, -ek): *Dembofka, Mańofka, Lipovek, Bartkov Zakoł, Martynkov Bagno*.

Proces rozszerzonej wymowy *o* pochylonego ma szeroki zasięg również w polszczyźnie północno-wschodnich kresów. Przyczyny jego powstawania zostały obszernie wyjaśnione w literaturze przedmiotu¹⁹.

5. Inne zjawiska samogłoskowe

Omówione dotychczas zjawiska fonetyczne należą do najliczniej reprezentowanych właściwości wokalicznych związanych z interferencją wschodniosłowiańską. Pozostałe cechy powstałe pod wpływem języka białoruskiego lub ukraińskiego występują sporadycznie i w wielu przypadkach trudno je powiązać z określonym kompleksem gwarowym.

5.1. Nazwy ze wschodniosłowiańską wokalizacją jerów

W kilku przypadkach realizowana jest samogłoska *o* w miejsce ogpol. *e*: *Okm'inok*, jezioro Czarnakowizna Suw, *Drug'i Pol'etok*//*Sredni Pol'etok*//*P'eršy Pol'etok*, pole Hruskie Szt (biał. *нал'етак*), *Boxonka Buxta*, zatoka Serwy Pła (biał. *бохан*), *Zas'c'anok*, las, kol. Wólka–Przedmieście Was (biał. *засц'енак*), *Šeleščansk'i Rožon*, -'ego -na urocz. Budy Bia (biał. *раж'он*).

5.2. Nazwy z samogłoską ruchomą

Chodzi tu o nazwy, w których obecność *e* ruchomego (w jednym przypadku *o*) nie jest uzasadniona ani względami historycznymi, ani fonetycznymi, jak również wyrównaniami morfologicznymi. Dla języka białoruskiego, a szczególnie dla gwar, charakterystyczne jest unikanie zbitek spółgłoskowych, głównie w wygłosie, gdzie przed niektórymi spółgłoskami, np. *k, r, l, m, n* mogą pojawiać się wtórne samogłoski, por. biał. gwarowe *łimap, фальварак, метар*. Nazw, które w mianowniku l.p. reprezentują ten typ wymowy, jest zaledwie kilka: *e* ruchome przed *k* – *Mos'c'isek, Kalisek, Skarb'isek, Buž'isek*, analogicznie do nazw białoruskich *Karčmísak, V'inčarysak, Ozarysok*; przed *l* – *Zagrob'ele, -a*, tu też biał. gwarowe *Zahrebele*. W przypadku nazw *Zagumieńe, Na Zagumieńu* (ogpol. *zagumnie*); *Zabagońe* (ogpol. *zabagnie*) nastąpiło, nawiązanie do wymowy białoruskiej (*загуменне, забазонне*). Wprowadzenie samogłoski ruchomej związane jest również z formą dopełniacza l.m. członu utożsamiającego w nazwach zestawionych derywowanego od apelatywu *łąka*: *S'idorsk'e Łonk'i -'ix, -ek, Budnick'e Łonk'i -'ix, -ek, L'ipščansk'e Łonk'i -'ix, -ek, Pogańicy Łonk'i s Pogańick'ix -ek, Č'yžycki Łonki -ix, -ek*²⁰.

Tendencja do wprowadzania samogłoski ruchomej ma na omawianym terenie o wiele szerszy zasięg, niż to wynika z prezentowanego materiału. Jest powszechna w gwarach suwalskich i sejneńskich²¹. W prezentowanych nazwach, zapisy z nieuzasad-

¹⁹ Zob. m.in. H. T u r s k a, *O powstaniu...*, s. 64; Z. K u r z o w a, *Język polski...*, s. 74–75; T. Z d a n c e w i c z, *Wpływy białoruskie...*, s. 40–45.

²⁰ Ogólnosłowiański apelatyw *łąka* jest szeroko rozpowszechniony w gwarach wschodniej Białostoczczyzny. Oznacza 1) suche zmeliorowane błoto 2) miejsce z posianą trawą (za Cz. Ł a p i c z, *Terminologia geograficzna w ruskich gwarach Białostoczczyzny na tle wschodniosłowiańskim*, Warszawa–Poznań–Toruń 1981, s. 112, 135, 139). Jako toponim występuje tylko z wyrazem konkretyzującym. W dopełniaczu l.m. przeważają końcówki -ak/-ok w zależności od systemu fonetycznego gwary (rzadko -aŭ lub ō), np. *Kal'ń'ensk'ije Łonk'i -'ix -ak, Korń'ansk'i Łonk'i -'ix -ok*.

²¹ Obszerny materiał przytacza T. Z d a n c e w i c z, *Wpływy białoruskie...*, s. 53; *Mazurzące gwary...*, s. 46–47.

nionym *e* ruchomym, oprócz kilku z terenu gwar suwalskich i sejneńskich, skoncentrowane są na zachodnim pograniczu gwar polskich i wschodniosłowiańskich (gminy Trzciannie, Brańsk). Pojedyncze przykłady zanotowano na obszarze gwar białoruskich, bądź ukraińskich, np. z tej samej miejscowości pochodzą, zapisy: *Podoz'eransk'i Łonk'i -'ix, -ek* i *Š'ymkoŭsk'ije Łonk'i -'ix -ok* Budy Mich. Zapewne, w pierwszym przypadku mamy do czynienia z chęcią uniknięcia okania.

5.3. Nazwy z zachowanym pełnogłosem

Nazwy, w których reprezentowana jest wschodniosłowiańska postać psł. grup *TolT, TorT, TerT*, a mianowicie *ToloT, ToroT, TereT*, notowane były w kilku miejscowościach na obszarze polskich gwar suwalskich: *Bałać'ina* bagno, zarośla Ruska Buda Kra, *Berez'ńak* bagno, zarośla Wysoka Góra Kra i sejneńskich, przy czym, wszystkie nazwy są tu związane z nazwiskiem *Moroż*: *Moroza Bag'eńka* bagno, staw Sumowo Sej, *Moroza Góra* wzg., pole Radziuszki Sej, *Morożoŭizna* łąka Okółek Gib, pole, łąka Grudziwyszczyna Sej. Wystąpiły też punktowo na północnych i zachodnich peryferiach gwar wschodniosłowiańskich: *Bołoc'ink'i, Bołoc'iny* las, bagienka Sucha Rzeczka Pła, *P'erexoŭ'ec* las, bagno Gruszki Pła, *Žereb'ača Gura* wzg., las Rubcowo Pła, *B'erezovo* łąki Kuczyn Moń, *Pańsk'e Bołotko* bagno, łąki, rów Krasne Folwarczne Jas, *Perevoz'na Žečka* rzeczka Uhowo I Łap; *Os'eretk'i -uf* kol., pole, pastw. Bokiny Łap, *Os'erotk'i -uf* pole, pastw. Kowale Sur, *Pop'erecne -ego* łąki las Uhowo II Łap, *Vołočk'i -ek* pole Zawyki-Ferma Sur.

5.4. Nazwy ze wschodniosłowiańską wokalizacją sonantów

Jest to kilka nazw opartych na apelatywie *czart*, gdzie *r* sonant realizowane jest jako *or*: *C'orc'e Bagno* bagno, zarośla Suchorzecz Bak, *Čortova Toń* łąka Muły Pła, *Čortek* kol., pole Krasnopol Kra, *Cortek* łąki Stara Liza Poś.

5.5. Nazwy z grupami -yja, -ija

Nieściągnięte grupy *-yja, -ija* pojawiają się w kilku imionach głównie stanowiących człon utożsamiający nazw zestawionych oraz w nazwach opartych na apelatywach *kolonia* i *linia*: *Kasyjana Gań* bagno, zagajnik Rosochaty Róg Kra, *Kupryjana Bagno* stawek Szurpiły Jel, *Matyjuśowa Góra* wzg., las Huta Fil, *Łuk'ijana C'enc'e* las, bagno Balinka Szt; też *Matyjaś* bagno Skustele Kra, *Łuk'ijan* las Białobrzegi Aug; *Tomaśa Kolońija* pole Rakowicze Lip, *Levonka Kolońija* pole, kol. Mroczi Trz, *Kolońije* St. Rogożyn Lip, *Lińija* cz. wsi, droga Wasilówka Racz (biał. *калонія, лінія*).

5.6. Nazwy z odstępstwami od ogólnopolskiego przegłosu

Nazwy z odstępstwami od ogólnopolskiego przegłosu *o/e, a/e* występują nieznacznie. W większości z nich zakłócenia w przegłosie zgodne są z polskimi procesami gwarowymi, jak np.

- a) mazowiecki brak przegłosu po spółgłoskach wargowych: *P'etrosk'ego Lasek, P'escany Brot*;
- b) błędny przegłos przed spółgłoskami miękkimi w wyniku tendencji do wyrównań: *Rumne Bżoz'iny*;
- c) charakterystyczne dla gwar mazowieckich przejście *ar* w *er*: *Ž'ernova Góra, Čvertk'i/C'fertk'i*²².

²² Por. K. D e j n a, *Dialekty...*, s. 165–167, mapa 30.

Tylko sporadycznie zaznacza się wpływ białoruski: *Truškosc'ego Grebla* droga przez bagno Sucha Rzeczka Pła, *Grebla* pole Jaworówka Dob, *Grebelka* droga Jasionowo Szt (biał. *грэбля*); *Popove L'esank'i* pole Wólka Poduchowna Was, *L'esanka* Ogóły Cza, *L'esank'i* pole, kol. Kropiwnica Moń (biał. gw. *лесанка, лясанка* 'mały lasek'); *F'edora Gront* las Balinka Szt, *F'edorek* łąka Gawrych Ruda Suw, *F'edorovizna* las Kleszczówek Wiż, *F'edorufka* wzg., las Dębowo Szy (biał. *Фёдар*, gw. dem. *Фезька Фёдзя*); *Zan'ofsk'e Smug'i* łąka Chojewo Bra (od nazwy wsi Zanie; biał. przymiotnik gw. *zan'uosk'i*).

5.7. Uproszczenia w grupach samogłoskowych

W nazwach derywowanych od imienia *Leon* miejsce dyftongicznego połączenia *eo* zajęło połączenie *ev*²³: *Levonka Kolońija* pole, kolonia Mroczy Trz, *Levońsla Xoinka* las Peńskie Krp, *L'evonufszczyzna* łąka Bystre Boć, *Levońuvka* łąka Bogdanki Juch (biał. *Лявон*).

5.8. Zmiany w grupach nagłosowych

Zmiany te dotyczą nazw opartych na apelatywach: *jesion*, *jedlina* i *jezioro*. Psł. **asenʹ*, **asenʹ* z prejotacją **jasenʹ*, **jasenʹ* w języku ogólnopolskim utrwalił się z nagłosową grupą *je*-²⁴. Postaci z *ja*- odnotowano w kilku miejscowościach na obszarze gwar mazowiecko-podlaskich²⁵. W nazwach terenowych nagłosowe *ja*- pojawia się, poza dwoma przypadkami, na południowo-zachodnim pograniczu gwar mazowiecko-podlaskich z gwarami wschodniosłowiańskimi. Zjawisko to należy chyba łączyć z wpływem gwar białoruskich lub ukraińskich, które zachowały nagłosowe *ja*- (biał. *ясе́нь*, ukr. *ясе́нь/ясе́нь*). Materiał: *Jas'onova Gura* kol., wzg., pole Leszczewo Jel, *Jas'onufka* pola, kol. Bartniki Lip; *Jas'eńica* struga, łąka Czaczki M., Dołki Tur, *Jas'ońina* pastw. pole Sierakowizna Bie, *Jas'eń* lasek Żałuskie Koronne Bra, *Jas'onk'i*, *-ek* kol., pole, łąki Żołocki Boć, *Mała Jas'enufka* pole, kol. Jesionówka Dzi. W większości nazw polskich realizowana jest nagłosowa grupa *je*-.

Niewątpliwie wpływem wschodniosłowiańskim należy tłumaczyć formy *Jalinka* *-i*, *-ce* pole, kol. Hryniewiczze D. Bie i *Jalink'i* *-ek* las Pulsze Wysz, na co wskazuje też uproszczona grupa *dl* (pochodne od psł. **edla*, **edlb*).

Psł. **ezero*, **jezero* w językach wschodniosłowiańskich ma postać bez prejotacji (ros., ukr. *озеро*, biał. *возера*). W gwarach białoruskich i ukraińskich Białostoczczyzny, w ich wschodniej i południowej części, apelatyw *jezioro* został zarejestrowany w postaci: *'oz'ero*, *'ozero*, *'ozyro*²⁶, co znalazło swoje odbicie w nazwach terenowych: *Oz'oro* *-a*, *-że* łąka Kowale Sur, *Oz'eżysko* łąka Widźgowo Bra, góra, pole Hryniewiczze D. Bie, *Podoz'e-ransk'i* *Łonk'i* *-ix* *-ek* łąka Budy Mich.

Konsonantyzm

Nazwy, w których w stosunku do języka ogólnopolskiego spółgłoski pod wpływem języka białoruskiego lub ukraińskiego uległy zmianom, stanowią bardzo liczną grupę. Odstępstwa od normy ogólnopolskiej dotyczą takich zjawisk jak: dyspalatalizacja

²³ Zjawisko to dotyczy również innych imion pochodzenia obcego, w których połączenie *eu* realizowane jest w języku białoruskim jako *ev*, np.: *Тадэвуш*, *Матэвуш*. W zapisach gwarowych nazw opartych na imieniu *Mateusz*, połączenie *eu* rozbijane jest przez interwokaliczną jotę, np. *Matejušova Hara* i *Matyjusova Góra*.

²⁴ F. S ł a w s k i, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, z. 5, Kraków 1956, s. 564.

²⁵ D. R e m b i s z e w s k a, *Gwary nadbużańskie mazowiecko-podlaskie*, Łomża 2002, s. 20.

²⁶ *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. 2, Wrocław 1989, mapa 60.

spółgłosek, palatalizacja, wymowa poszczególnych spółgłosek (lub ich połączeń) zgodnie z fonetyką wschodniosłowiańską, udźwięcznień w śródgłosie i wygłosie, uproszczeń w grupach spółgłoskowych.

1. Dyspalatalizacja spółgłosek

1.1. Najczęściej stwardnieniu ulega spółgłoska *ń* w pozycji przed *s* wchodzącym w skład formantu *-sk* i pochodnych od niego *-i(y)ńsk-*, *-ańsk-*, *-eńsk-*, rzadziej przed *c*, *č* i *š*. Formant *-sk-* pojawia się w ok. 100 nazwach, głównie w przymiotnikowym członie określającym typ: *Cyganska V'oska*, *Bagna Us'c'ensk'e*, *Buc'fynska Gura* także *Pod Bag-ńansk'e*, *Reklansk'i*. Przykłady przed pozostałymi spółgłoskami: przed *c* – *Koncy -uf*, *Orlincansk'e Jez'ork'i*, *Soncyka Gura* (n.os. Sończyk), *Koncova B'el*; przed *č*: *Brončansk'e Žečk'i*, *Hančynsk'e Bagno*; przed *š*: *Otk'inšczyńńska Žečka*. Wymowa twardego *n* powstałego w wyniku dekompozycji nosówek została też uogólniona na przypadki połączeń *on*, *en* + miękka spółgłoska zwarto-szczelinowa, np.: *Łuk'ijana C'enc'e*, *Ž'es'enc' Zagony*, *Olšyna Ž'enc'ołoska*, *Karola Gronž'ik*, *Ž'es'enc'iny*. Na 35 nazw, w których występują te połączenia, tylko w 7 następuje upodobnienie typu *P'eńž'* (*P'eńč'*) *Zagony*, *B'ały Łabeńč'* zgodnie z ogólnopolską wymową.

1.2. Spółgłoska *ś* twardnieje w połączeniach *śr* w nazwach opartych na apelatywach *średni*, *środkowy*: *Sredni Pol'etek*, *Srednia B'el'ica*, *Sredni Smuk*, *Sredniak*, *Srednia*, *Srednie*; *Srotkova Łonecka*, *Srotkovy Poletok*.

Obydwa wyżej opisane zjawiska mają swoje uzasadnienie w fonetyce białoruskiej gdzie zarówno spółgłoska *n* jak i *s* w wymienionych wyżej pozycjach wymawiane są twardo (por. biał. *мінскі, сонца, канчаць; сродак*).

2. Palatalizacja spółgłosek

W pewnej grupie nazw spółgłoski przednio- i tylnojęzykowe ulegają zmiękczeniu niezgodnemu z normą ogólnopolską, przy czym, na części obszaru niewątpliwie odzwierciedlają system palatalizacji w języku białoruskim, rzadziej ukraińskim²⁷, natomiast w niektórych miejscowościach – gwarowe cechy mazowieckie.

2.1. Zakłócenia w artykulacji spółgłoski *n* dotyczą kilku przypadków:

- a) nazw, których postać fonetyczna jest zgodna z wymową białoruską: *G'eńerała Bońk'er* wzg. Leszkiemie Wiż (biał. *генерал*), *Mańeżovy Ruf* struga Sudawskie Wiż (biał. *манеж*);
- b) w imiesłowach czynnych w funkcji członu odróżniającego przed przedrostkiem *-qcy*: *Paxńonca Gura*²⁸ wzg., kol. Połomin Such, *Legńonca B'el*²⁹ łąki Olszanka Fil;
- c) w nazwach opartych na apelatywach *linia*, *kolonia* notowanych w trzech wersjach wymowy: jako *lińija*, *kolońija* (omówione wyżej), jako *lińja*, *kolońja* z całkowitym zmiękczeniem *n* i wyraźnym wydzieleniem joty oraz jako *lińa*, *kolońa* z zanikiem joty w wyniku jej pełnej asymilacji do *n*, np. *L'ińja Abryck'ego* droga Gorczyca Pła; *Kolońja P'eńk'i* pole, kol. Pieńki Mich; *Tšec'a Lińa* łąki Kurianka

²⁷ Część zjawisk związanych z palatalizacją ma swoje podłoże zarówno w języku białoruskim, jak i ukraińskim, np. zmiękczenie *l* czy tylnojęzykowych.

²⁸ W języku białoruskim przyrostek *-ючы/-ячы* zmiękcza poprzedzającą głoskę tematyczną: *квiм-неючы/свiцiячы*.

²⁹ W tym przypadku możliwa jest też inna interpretacja: zachowanie postaci obocznej występującej już w języku staropolskim; por. F. S ł a w s k i o, *op. cit.*, s. 212.

Lip; *Kolońa pot Tatary* pole, kol. Morusy Krp. W pierwszym przypadku, źródłem asynchronicznej wymowy (-ńja) mogły być tu południowo-zachodnie gwary białoruskie, natomiast w drugim (-ńa) – znany językowi literackiemu i gwarom białoruskim proces pełnej asymilacji joty do poprzedzającej miękkiej spółgłoski³⁰.

2.2. Poza *n*, niezgodną z polszczyzną ogólną palatalizację reprezentują pojedyncze nazwy:

z – *z'* *Z'az'ulin Gront* łąki Krasne Lip; pol. gw. *zazula, zyzula*; biał. *зязюля* 'kukułka';

z – *z'* *Gaź'eiča Lasek* lasek Radziuski Sej; od nazwiska Gałdzewicz;

vy – *vi* *V'isoka Gura* wzg., las Trzcianka Rut; *V'ic'eńisko* łąka Pomiany Bar. W gwarach białoruskich możliwy jest proces zamiany *y* na *i* po spółgłoskach wargowych jako rodzaj dysymilacji spółgłoski wargowej i następującej samogłoski, np. *bik, miło*, przy czym spółgłoska ta pozostaje twarda³¹. W odnotowanych nazwach z Suwalszczyzny spółgłoska ulega zmiękczeniu. Jak przypuszcza T. Zdancewicz, palatalizację mogło wywołać wprowadzenie *y* polskiego bardziej przedniego niż białoruskie i zastąpienie wschodniosłowiańskiego w dwuwargowego przez ogólnopolskie wargowo-zębowe³². Na obszarze gwar wschodniosłowiańskich zarejestrowano dwie nazwy z tego typu zmiękczeniem: *Púòd'visock'ix Liès -aho -u* las, kol. Malewicz Dolne Sok (gwary białoruskie); *Pud V'igodan'ii, Spud -u* pole Morze Czy (gwary ukraińskie).

- grupa *sk -s'k* *Pan's'ka Xvoina -'ej -i* las Jacewicz Bie; *Puste Kos'k'i* pole Koski Per. Jest to cecha charakterystyczna dla południowej Białostoczczyzny, gdzie zaznacza się wpływ gwar ukraińskich³³.

2.2.1. W grupie nazw opartych na podstawach antroponimicznych, większość z nich zachowuje, na obszarze gwar polskich, wymowę spółgłosek przedniojęzykowych zgodną z fonetyką białoruską:

d(d') – *z'* *Z'emiana Grondy* wzn., zar. Karolin Gib (biał. *Дзямян*, pol. *Damian*); *Ż'eńi-sa Góry* wzg., pola Wólka Folwark Bak., *Ż'eńisova Górka* wzg. Żarnowo II Aug (biał. *Дзяніс*, pol. *Dionizy*);

t – *c'* *C'imoxa Góra* wzg., pole Zajęczkowo Wś. Bak; *C'imoxove Bagno* zar. Korkliny Suw; *C'imoxóvina* pole, kol. Zajęczkowo Wś Bak (biał. *Цімафеў*, dem. *Цімох*, pol. *Tymoteusz*); *V'ic'kova Novina* las Wrotki Szt (biał. *Віктор* – *Віцька*, pol. *Wiktor* – *Witek*);

s – *s'* *Aras'ima Gura* wzg., pole Wychodne Suw (biał. *Герасім*, pol. *Gerazym, Harysym*); *Maks'ima Ruk* półwysep, bagno Magdalenowo Suw; *Maks'imove -ego* bagno Stabieńszczyzna Kra (biał. *Максім*, pol. *Maksym*); *Vas'il'a Gront* las Hruskie Szt; *Vas'ilka B'el* bagno Płaska Pła; *Vas'ulove Góry* wzg., pole Podwysokie Racz; *Vas'ilófka* pole, kol. Wólka Karwowska Bar. wzg., lasek Sobolewo Suw (biał. *Васіль*, pol. *Bazyli* też *Wasył*).

2.3. Interferencją gwar białoruskich i ukraińskich (na południu terenu) można tłumaczyć miękką wymowę polskich połączeń *xe, xy*, np.: *Gurs'ego Bux'etka, Ku'xen'k'i, Głu'xe Jamy, Su'xe Doły; X'ibovo, X'ilink'i; Su'xi Las; M'xi, Ol'xi; Rosoxa -xi, V'exa -xi*. Tego typu wymowa jest charakterystyczna zarówno dla polszczyzny północno- jak i południowokresowej³⁴.

³⁰ Дыялекталагічны атлас беларускай мовы, Мінск 1963, mapa 64.

³¹ W. K u r a s z k i e w i c z, *Zarys dialektologii wschodniosłowiańskiej*, Warszawa 1963, s. 77.

³² T. Z d a n c e w i c z, *Wpływy białoruskie...*, s. 62.

³³ Por. *Atlas gwar...*, t. 2, mapa 135.

³⁴ H. T u r s k a, *O powstaniu...*, s. 66; J. K o ś ć, *Polszczyzna południowokresowa na polsko-ukraińskim pograniczu językowym w perspektywie historycznej*, Lublin 1999, s. 163.

2.4. Zarejestrowane w nazwach, na obszarze polskich gwar suwalskich (gm. Wiżajny, Przerośl, Jeleniewo, Bakałarzewo, Suwałki, Krasnopol)³⁵ i na zachodnim pograniczu (gm. Tykocin, Łapy, Brańsk, Ciechanowiec, Poświętne, Dziadkowice) miękkie spółgłoski *k', g', x'* w pozycji przed *e* powstałym z rozłożenia nosówki i przed *ę*, mogą reprezentować cechy charakterystyczne dla dialektu mazowieckiego³⁶, np. *G'ęste Bagno* bagno, zar. Jęglówek Kra, *K'emp'anka* łąka Śmieciuchówka Prze, *G'enstaż* las St. Brzozowo Poś, *Pot Kamionk'e* kol., pola Wiżajny Wiż, *Pot Xoink'e* pole Wólka Waniewska Łap.

3. Realizacja spółgłosek *c, ś, ź, ż, š*.

Na obszarze, na którym w przeszłości funkcjonowały gwary białoruskie, w pewnej liczbie nazw zachowały się pierwotne spółgłoski, tj. *č, š, ž, z', s'* wobec odpowiednio polskich *c, ś, ź, ż, š*:

č – *c* *Stefana P'ečyk* las Giby Gib, *P'eček* las Zelwa Gib, *P'ečk'i -ek* urocz. Supraśl Sup (biał. *печка*, pol. *piecyk*); *Žreb'enča* Gura wzg. Rubcowo Pła (biał. *жапрабячы*, pol. *żrebięcy*);

š – *ś* *G'ib'ańsk'e Pašničk'i* bagno, zar. Pomorze Gib; też *Pašna, Pašničk'i, Pašnik'i* w gminach Giby, Krasnopol, (biał. *пашня*, pol. *paśnia* 'pastwisko');

ž – *ż* *Žreb'enča* Gura j.w.;

z' – *ž* *Z'miječne Bagno* bagno, las Krasnopol Kra (biał. *змяя*, pol. *zmija*)

s' – *š* *Łopus'nik* las Suraż Sur (biał. *лапунік*, pol. *łopusznik*); *Ols'nak* las Mikaszówka Pła (od *olsza*).

4. Realizacja psł. *ř*

Większość polskich nazw gwarowych kontynuuje psł. *ř* miękkie jako *ż*. Wpływ białoruski w postaci twardego *r* zaznacza się w kilkunastu jednoelementowych nazwach i dość regularnie w miejscowniku l.p. nazw pochodnych od rzeczowników na *r* przed końcówką *-y* powstałą ze zredukowanej samogłoski *e*, np. *Brovar, Brovary, L'is'a Gora (na) -'ej* Gory. przy czym nazwy zlokalizowane są pojedynczo w różnych punktach badanego terenu. Przykłady: *Brozove Bagno* bagno Białobrzegi Aug, *Kus'ńera Gront* las Hruskie Szt, *P'iskorova Xoina* zagajnik Konopczyn Moń (biał. dial. *nick'yp* 'piskorz'), *Brovarysko* łąka Łapczyn Cza, *Brez'nak* las Krynickie Zab, *Jez'erysko* pastw. Topilec Tur, *Oboryska* pole, pastw., kol. Ruda Krp, *Prydatk'i -uf* pole Lipsk Lip, *Pot Xrenovy Gajek* pole, kol. Chomice Skł; *Bžostova Gura -ej* Gury pole Ogrodniki Dob, *Ostra Gora -ej* Gory pole, pastw., kol. Ołdaki Moń. Tylko w dwóch nazwach opartych na apeliatywie *korzeń* występuje charakterystyczna dla polszczyzny tak północnych, jak i południowych kresów bifonematyczna wymowa psł. *ř* miękkiego jako *rž* (*r + ž*)³⁷; tu obydwie nazwy pochodzą z obszaru suwalskich gwar mazurzących: *Korzeńova Droga* droga Dalny Las Pła, Balinka Szt; *Korzonóvzna* pole Studziany las Gib³⁸.

5. Spółgłoska *h*

Charakterystyczne dla gwar białoruskich i ukraińskich dźwięczne tylnojęzykowe, częściej gardłowe *h*, jako odpowiednik polskiej bezdźwięcznej spółgłoski *x* lub zwartej *g*,

³⁵ Obszerny materiał gwarowy przytacza T. Z d a n c e w i c z, *Mazurzące gwary...*, s. 77–79.

³⁶ S. U r b a ń c z y k, *Zarys...*, s. 30.

³⁷ Por. Z. K u r z o w a, *Język polski...*, s. 243; Z. K u r z o w a, *Polshczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*, Warszawa–Kraków 1983, s. 94–95.

³⁸ Według wykazu miejscowości zawartego u T. Z d a n c e w i c z a, *Mazurzące gwary...*, s. 23–26.

typu: *Hektary -uf* pole Gabrysin Poś (pol. wymowa *xektary*), *Hl'ina -y, -'e* pole Biszewo Gro (pol. *glina*) występuje w nazwach notowanych tak na obszarach polskich gwar okalających gwary białoruskie i ukraińskie od północy i zachodu, jak i na obszarze gwar wschodniosłowiańskich, np: *Hanca* jez. Mierkinie Wiż, *Hała B'el* bagno, las Dworczyso Gib³⁹, *Hołubova Droga* droga Dworny Las Pła; *Hornostańsk'e* pole, kol. Kosiorki Moń, *Bahenek* pole, pastw. Płonka-Kozły Łap, *Za Bahońcem Doły* pole Holonki Bra, *Dvorsk'e Smuy'i -'ix -uf* pastw. Lisowo Dro; *P'ęć Zahony* pole, kol. Rostoły Juch, *Pohulańsk'i Las -'ego -u* las Pohulanka Cze⁴⁰, *Mały Baheńec -ego -ńca* pastw. Rowek Szu. Dźwięczne *h* utrzymuje się zatem w pewnej ilości wspólnych leksemów (*glina, zagony, smugi*), ale głównie w przyswojonych z języka białoruskiego lub ukraińskiego.

6. Dźwięczność w śródgłosie i wygłosie

Pod wpływem języka ukraińskiego, w nazwach rejestrowanych w południowo-zachodniej części Białostocczyzny⁴¹, w śródgłosie przed spółgłoskami bezdźwięcznymi i w wygłosie, obocznie ze spółgłoskami bezdźwięcznymi, występują spółgłoski dźwięczne. Cecha ta utrzymuje się również w gwarowych nazwach polskich, np. w śródgłosie: *Kavelinovska Šosa -'ej -y* droga Bobrowa Zab, *Oxrymovo Rużk'e* las, urocz. Siemiony Gro, *S'rodkove Bag'enko* staw Winna-Chroły Cie, *Vołkostavsk'i Las -'ego -u* las Biała Straż Kle; w wygłosie: *Ług -u* laszek Jakubowskie Boć, Nałogi Bie, *Stary Smug* pole Chojewo Bra, *Podłużny Smug* Pole, kol. Walki Mil, *Vypustny Smug* pole, pastw., kol. Kułygi Sie⁴².

7. Dźwięczność w grupach spółgłoskowych

Różnice w dźwięczności w stosunku do języka ogólnopolskiego wystąpiły również w nazwach z grupami *c'v', čv, kv, xv, sv, s'v', šv, tv*. W sąsiadujących z gwarami białoruskimi i ukraińskimi gwarach mazowieckich i małopolskich po przejściu dwuwargowego *w* i *w'* w wargowo-zębowe, to ostatnie uległo upodobnieniu do głoski poprzedzającej dając *f* i *f'*. W gwarach wschodniosłowiańskich wobec utrzymywania się dwuwargowego *w* (względnie wymiany go na *u* niezgłoskotwórcze) brak było warunków do ubezdźwięcznienia *w*⁴³. Pod wpływem tych gwar, w szeregu nazw polskich pojawia się dźwięczna spółgłoska *v(ʋ)*, przy czym nazwy te nie tworzą zwartego obszaru. Notowano je zarówno w części północnej (na północ od Kanału Augustowskiego), wzdłuż zachodniej granicy gwar wschodniosłowiańskich, jak i na ich obszarze. Wybrane przykłady (według układu geograficznego z północnego wschodu na południowy zachód): *S'vida Gura* zbocze wzg., zar. Olszanka Rut, *S'versca Gura* wzg., pastw. Gremzdel Kra, *S'vernovec* łąka Sztabinki Sej, *Młoda Xvainka* las Jagłowo Szt, *Čvarty Fort* las Downary Gon, *Bżez'inka Jac'veska* las Zabiele Jaś, *S'viz'atufka* rzeka Sosnowik Szu, *Pułc'vartk'i* las Jeńki Skł, *Pos'vontne* pole, las Domanowo Bra, *Svoja Kvatyra* las Krywiatycze Orl, *Las Państvovy* las Mierzynówka Gro.

³⁹ Człon określający można wiązać z białoruskim apelatywem geograficznym *hało* 'bezleśna przestrzeń; puste miejsce pozbawione pokrycia (drzew, roślinności), gołe miejsce; niewielka ilość czystej wody najczęściej okrągłego kształtu na zarośniętym bagnie', p. Cz. Ł a p i c z, *op. cit.*, s. 47–48.

⁴⁰ *hulanka* – pożyczka z ukr. *гулянка*. F. S ł a w s k i, *op. cit.*, t. 4, s. 435.

⁴¹ Teren ten obejmuje miejscowości w gm. Zabłudów, Bielsk Podlaski, Brańsk, Boćki, Ciechanowiec, Kleszczele, Grodzisk, Perlejewo, Milejczyce, Nurzec, Siemiatycze, Drohiczyn, Mielnik.

⁴² Por. mapa 102 w *Atlas gwar...*, wyznaczająca punkty z zachowaną dźwięcznością spółgłosek w wygłosie w gwarach wschodniosłowiańskich.

⁴³ K. D e j n a, *Atlas polskich innowacji dialektalnych*, Warszawa–Łódź 1994, s. 23, 33, mapa 10, też K. N i t s c h, *Dialekty polskie*, Warszawa–Kraków 1957, a. 25–26.

8. u niezgłoskotwórcze (ʊ)

W języku białoruskim i ukraińskim spółgłoska *v* w określonych pozycjach fonetycznych, tj. po samogłosce przed spółgłoską i w wygłosie wyrazu po samogłosce przechodzi w *u* niezgłoskotwórcze. Cecha ta znalazła odzwierciedlenie w kilkunastu nazwach, przy czym, niektóre z nich są notowane ze spółgłoską *ʏ* pośrednią między *v* i *ʊ* (przeważnie w wygłosie), np. *Skovronkóʊ Borek -ovego -rka* bagno Bargłówek Bar, *Xodorosk'i Popłavek -'ego -ʏka* pastw. Czaczki W. Tur, *Dol'inny Róʊ* rów Widowo Bie, *Mog'itk'i Żydoʏsk'e* pole Jeroniki Cho; *Łyse Gury -yx -uʏ* las, pole Sowlany Sup, *Zadńi Popłax -'ego -vu* łąka Folwarki M. Zab.

9. Epentetyczne l

W językach wschodniosłowiańskich wstawne *l* pojawia się w psł. połączeniach: wargowa + j. W języku polskim *l* epentetyczne zostało usunięte jeszcze w czasach przedpiśmiennych. Zachowało się zaledwie w kilku wyrazach: *grobla, kropla, przerębla* i gw. *grable*⁴⁴. Mikrotoponimy z wtórnym *l* zlokalizowane są w miejscowościach graniczących z gwarami białoruskimi i ukraińskimi lub na obszarze dawnego osadnictwa ruskiego: *Koplanka* rzeczka Trypucie Tur, *Koplańina* pole, pastw. Czaczki Tur; *Żuroblak* bagno, kol. Zaręby Dzi; *Torfovlak'i* łąka, doły po torfie Wasilczyki Bak, *Jastšebłanska Droška* pole, droga Komaszówka Szt. Ta ostatnia nazwa wywodzi się od nazwy wsi Jastrzębna, gw. *Jastšembna, Jastšebna*. Wieś Jastrzębna, jak i Komaszówka położone są w południowo-wschodnim pasie gwar augustowskich charakteryzujących się dużym natężeniem cech białoruskich⁴⁵.

10. Realizacja grupy spółgłoskowej dl

W badanym materiale nazewniczym, charakterystyczne dla języków wschodniosłowiańskich uproszczenie grupy spółgłoskowej *dl* ≥ *l*⁴⁶ zachodzi: w sufiksie *-dło*: *Močudły//Močuły*, w formacjach odsłownych z sufiksem *-t*: *S'edl'iska//S'eliska* oraz w części rdzennej mikrotoponimów derywowanych od psł. *edla, edlb*: *Jedl'ina//Jel'ina*. Nazwy z uproszczoną grupą *dl* ≥ *l* poza obszarem gwar białoruskich czy ukraińskich notowane są sporadycznie. Najczęściej są to pochodne od apelatywu *sioło* i od psł. *edla, edlb*, przy czym, w przypadku *sioła* mamy do czynienia nie tyle ze zjawiskiem fonetycznym, co z leksykalizacją. Rozpowszechniona ze wschodniosłowiańskiego obszaru językowego pożyczka na określenie wioski wyparła polski odpowiednik w tym znaczeniu *siodło*⁴⁷. Przykłady: *Novośelsk'e Bagno* łąki Królówek Kra, *Staros'elska Łąka* łąka m. Białystok, *Os'el'ica* łąki Mince Cho, *Zas'ele* pole Czarna W. Gro; *Jałofsk'i Las//Jałovo* las Rutka-Tartak Rut, *Jałovy Ruk* wzg., las Dworczyisko Sej, *Jelufka* wzn. Jesionowo Szt, *Jałofka* łąka Chojewo Bra⁴⁸; *Jelińk'i* las Mikaszówka Pła, *Jeliny* pole, kol. Czechowizna Kn.⁴⁹. Znaczna

⁴⁴ Z. K l e m e n s i e w i c z, T. L e h r - S p ł a w i ń s k i, S. U r b a ń c z y k, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1981, s. 130.

⁴⁵ T. Z d a n c e w i c z, *Gwary ludowe powiatu augustowskiego jako wynik procesów osadniczych* [w:] *Studia i materiały do dziejów Pojezierza Augustowskiego*, Białystok 1967, s. 320.

⁴⁶ Nie odnotowano nazw z uproszczoną grupą *tl* ≥ *l*.

⁴⁷ W. D o r o s z e w s k i, *Monografie słowotwórcze. 2, Formacje z podstawowym -t- w części sufiksальной*, „Prace Filologiczne” 1929, t. 14, cz. 1, s. 48.

⁴⁸ Według M. Kondratiuka, tego typu nazwy (z akcentem na przedostatniej sylabie) pochodzą od biał. nazwy świerka: *елка* 'picea excelsa'; *яловы* 'świerkowy'. M. K o n d r a t i u k, *Zależność nazw geograficznych Białostoczczyzny od fizjografii terenu na przykładzie nazw typu Jałówka*, „Acta Baltico-Slavica” 1964, t. 1, s. 259–266.

ilość mikrotoponimów derywowanych od apelatywu *jodła* realizuje grupę *gl*, np. *Jeglove Bagno*, *Pod Jeglino*, *Jeglina*, *Za Iglina*. Skoncentrowane są głównie na północy Białostoczczyzny i na Suwalszczyźnie oraz na obszarze gwar białoruskich. Formy z *gl* pojawiły się pod wpływem języka litewskiego⁵⁰.

11. Podwojone *n*

Podwojone *n* odnotowano w przymiotnikowym członie określającym kilku nazw zestawionych: *Glin'anna Bagno* -ego -a bagno Posejnele Gib, *Šklanna Gura* wzg., las *Zelwa Gib*, *Šklanne Denko* staw Niewino Popławskie Wysz. Wtórne *n* w sufiksie przymiotnikowym znane jest gwarom suwalskim⁵¹, jak też jest powszechne w polszczyźnie kresowej, zarówno północnej, jak i południowej⁵². Formy te mogły pojawić się jako hiperyzmy.

12. Przejście *ǃ* w *ǃ* w nazwiskach na -owicz, -ewicz

W nazwiskach na -owicz, -ewicz, stanowiących człon określający lub samodzielną nazwę, pod wpływem gwar białoruskich nastąpiło, aczkolwiek niekonsekwentnie, przejście interwokalicznego *ǃ* w *ǃ* lub *j* bądź jego zanik: *Pac'uk'eǃča Ogrot* pole, brzeg jez. Komarowce Kra, *Łonka Zdank'eǃča* łąka Muły Pła; *Gab'ineǃča Tryba* tryba Trzcianka Jan; *Mały Karpoic* bagno Rut Jel, *Vas'ul'eǃz Butka* łąka Żarnowo II Aug. W gwarach białoruskich, głównie w okolicach Sokółki, przejście *ǃ* w *ǃ* jest konsekwentne, por.: *Taras'eǃčava Xvain'a* las Żuki Sok, *S'ink'eǃčau Łux* łąg, łąka Igryły Sok, *Manceǃčka* las Lebedzin Sok.

Z innych cech spółgłoskowych powstałych pod wpływem wschodniosłowiańskim można wymienić:

- powszechną obecność przedniojęzykowo-zębowego *ł* (zaledwie w kilkunastu nazwach odnotowano *u* niezgłoskotwórcze, np. *Vendołły* brzeg. jez. m. Augustów
- występowanie spółgłosek prepalatalnych bądź przedniojęzykowo-zębowych zmiękczonech (niestety, zapisy eksploratorów nie uwzględniają tej różnicy; zmiękczenia są oddawane jako *s'*, *z'*, *c'*, *ǃ'*).

II. Polskie cechy językowe we wschodniosłowiańskich nazwach terenowych

Badacze gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny jednoznacznie stwierdzają, że wpływ języka polskiego na system fonetyczny tych gwar jest mało widoczny, bądź wręcz minimalny⁵³. Fonetyczne cechy polskie odnotowane w *Atlasie gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, z nielicznymi wyjątkami, mają zasięg ograniczony do północno-zachodniej części Białostoczczyzny.

W rozpatrywanych nazwach terenowych dominuje tylko jedna polska cecha fonetyczna, a mianowicie, zachowanie dawnej spółgłoski *g*. Inne cechy przejęte z polszczy-

⁴⁹ Pełny wykaz nazw z grupami *dl* (*gl*), *tl* i *l* wraz ze znaczeniem i lokalizacją przedstawiłam w artykule *Opozycja grup dl, tl, l w mikrotoponimii wschodniej Białostoczczyzny* [w:] *Studia językowe...*, s. 7–23.

⁵⁰ K. N i t s c h, E. M r o z ó w n a, *Mazowieckie wyrazy przyrodnicze*, 4. *Jegla=jodła* 'picea excelsa' [w:] *Wybór pism polonistycznych*, Warszawa–Kraków 1955, s. 113–118.

⁵¹ T. Z d a n c e w i c z, *Mazurzące gwary...*, s. 111.

⁵² Z. K u r z o w a, *Język polski...*, s. 109–110, 236.

⁵³ Stwierdzenia takie zawarte są, np. w artykułach T. Chylak i M. Sajewicza: T. C h y l a k, *Zakres oddziaływania języka polskiego na gwarę białoruską wsi Bobrowniki w woj. białostockim* [w:] *Studia z filologii rosyjskiej i słowiańskiej. Językoznawstwo*, t. 2, Warszawa 1983, s. 13–27; M. S a j e w i c z, *Ze studiów nad gwarami białoruskimi Białostoczczyzny na południe od Narwi* [w:] *Formacje...*, s. 239–244.

znych zostały zafiksowane w pojedynczych przykładach zlokalizowanych w różnych punktach na obszarze gwar wschodniosłowiańskich. Sprowadzają się one do:

- 1) realizacji polskich kontynuantów psł. grup **tort, tolt, tert, telt*,
- 2) realizacji polskich kontynuantów samogłosek nosowych,
- 3) zmian w grupach nagłosowych,
- 4) realizacji poszczególnych leksemów zgodnie z polską fonetyką,
- 5) zachowania nieuproszczonej grupy *dl*.

1. Realizacja kontynuantów psł. grup **tort, tolt, tert*

Z polskimi kontynuantami psł. grup **tort, tolt, tert* w postaci *trot, tlot, tret* w miejscach wschodniosłowiańskiego pełnogłosu zostało zarejestrowanych kilkanaście nazw, głównie w okolicach Sokółki, ale także w miejscowościach na południu Białostocczyzny, np. *Paprečni Roł* -'aha -va rów Sadowo Dąb, *B'jěły Breg'i -yx -ał* las Słomianka Sid, *Prúòrva* rzeka Czepiele Kuź, *Srýèdñi Łux* -'ayo -ha łąka m. Sokółka; *Płoska Šyroka* -'i -oje łąka Folwarki Tylwickie Zab, *Zajča Droha* droga Pasyunki Bie, *Vrubl'eųščyna* las Widowo Bie, *Srýèbna Húòrka* pole Czyże Czy. W białoruskich gwarach Białostocczyzny formy bez pełnogłosu skoncentrowane są na północnym zachodzie⁵⁴.

2. Realizacja samogłosek nosowych

Przejęta z języka polskiego asynchroniczna wymowa samogłosek nosowych, także przed spółgłoskami szczelinowymi, jest realizowana w nazwach opartych na zapożyczonym z polszczyzny apelatywie *ksiądz*⁵⁵, oraz na wspólnych dla języka polskiego, białoruskiego i ukraińskiego apelatywach *dzieciół* i *dziesięć*. Nazwy derywowane od *ksiądz* zafiksowane na obszarze gwar polskich konsekwentnie realizują grupę *en < ę*, w jednym przypadku *ę ≥ e*, natomiast w gwarach białoruskich, które nie mają w swoim systemie samogłosek nosowych, widać wyraźne wahania w dystrybucji obcych głosek, tj. obok mikrotoponimów z prawidłowym rozkładem *ę ≥ en* notowane są nazwy z grupą *on, an* (akanie), np. *Ks'enżoyska Har'a* las Słomianka Sid, *Ks''enżavo* łąka Słojniki Sok oraz *Ks'onżoska Ceg'elńa* las Kniaziówka Sid, *Ks''onżove* pole, kolonia Klepacze Cho, *Ks'onży Łuh* łąg Dasze Kle; *Ks'anż'oųščyna* łąka Klimówka Kuź.

W gwarach wschodniej Białostocczyzny asynchroniczna wymowa przedniej nosówki *ę ≥ en* występuje na północy i na zachodzie⁵⁶, natomiast obszar, na którym zarejestrowane zostały nazwy od *dzieciół* i *dziesięć* z tego typu wymową tylko częściowo pokrywa się z danymi atlasowymi, np. *Ž'enc'oł'úòsk'e* łąka Kumiała Kor, *Pad Ž'enc'oł'úòku* pole Rudka Kor. W kilku przypadkach sięga bardziej na wschód, np. *Ž'es'enc'ina* -y, -'i las Litwinki Kuź, *Ž'es'enc'iny* -ał łąka Talkowszczyzna Szu, pole Łosiniany Kry.

3. Zmiany w grupach nagłosowych

Nagłosowa grupa *je-* w miejscu wschodniosłowiańskiej *ja-* występuje w członie określającym derywowanym od apelatywu *jesion*: *Jes'enova Har'a* łąka Dworzysk Sok, *Jes'onovy Rav'ok* łąka Teolin Jan; też *Jes'anaųk''e* -v'ok łąka Bierniki Sid (patrz pkt 5.8.).

⁵⁴ *Atlas gwar...*, mapy 37–40.

⁵⁵ Zapisy z wyrazem *ksiądz* pojawiają się w tekstach wschodniosłowiańskich w końcu XVI wieku, p. W. W i t k o w s k i, *Ксєндз на тле інных запозычэнь з захадняй тэрміналогіі коściцельнай у гэтых вшходніаславянскіх*, „Acta Baltico-Slavica” 1984, t. 16, s. 287–292.

⁵⁶ *Atlas gwar...*, mapy 35, 36

4. Postaci nazw derywowanych od liczebnika *cztery*

Zgodnie z polszczyzną realizowana jest część nazw derywowanych od liczebnika *cztery*. W języku polskim po zaniku tematycznego *e* i przejściu psł. grup **ir//yr* w *ér//er* ustaliła się postać *czter-*, rzadko, od końca XV w. *šter-*⁵⁷. W językach wschodniosłowiańskich zachowała się pierwotna postać **četyr-*. W gwarach wschodniej Białostoczczyzny, obok wschodniosłowiańskich postaci z tematyczną samogłoską *e(a)*, rozpowszechnione są, pod wpływem polskim, formy z jej zanikiem i zmianą *čt* na *št*, a więc obok wymowy *čatyry*, *čatyrn'accać*, *čac'voro* spotyka się wymowę *štyry//štery*, *čtyry//čtery*, *štyrn'accet*⁵⁸. Podobnie w nazwach, obok postaci z głoską tematyczną: *Čatyry Zahony* pole Podsutki Sid, *Četverta* pole Śnieżki Boć, *Čac'vork'i* pole Pieszczaniki Gro, *Četvertyny* łąka Orla Orl, notowano: *Čtery Zahony* pole Wołyńce Kuź, *Štyry Zahony* pole Koszele Orl, *Čvark''e* pole, kol. Domuraty Such, *Čvork'i -aŋ*, pole Kiersnówka Such, *Štyry* pole Pilipki Bie, *Štyrn'ak''i* pole Szczyty-Nowodwory Orl.

5. Formy przymiotnika *wielki* w nazwach

We wschodniosłowiańskich gwarach Białostoczczyzny przymiotnik *wielki* występuje w dwóch postaciach: ze zredukowaną samogłoską *i* (*velk'i//velg'i*) i bez redukcji: *val'ik''i*⁵⁹. Polskie formy *velk'i//velg'i* występują na północ od Narwi oraz lokalnie na południu w okolicy Siemiatycz⁶⁰. Podobny zasięg (z dwoma wyjątkami *V'elk'e Pole* pole Saki Kle i *V'elk'i Łux -aho -ha* pastw. Klejniki Czy) zachowany został w nazwach. W kilku miejscowościach zafiksowano formy oboczne: *Pos'c'avo V'elka -a -aha* łąka//*V'al'ik'i Łux -aha -ha* łąka, kol. Maławicze Dolne Sok, *Nadatki V'elk'i* pastw.//*Velik'e Bahn'o* pastw. Wojszki Juch. Pod względem ilościowym przeważają nazwy ze zredukowaną samogłoską *i* (38 : 24).

6. Nazwy z nieuproszczoną grupą *dl*

Według map *Atlasu gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny* (126–134) i komentarzy do nich, apelatywy z nieuproszczoną grupą *dl*, *tl* występują przeważnie w sąsiedztwie gwar polskich, z tym, że zasięg poszczególnych wyrazów jest różny – od zwartych obszarów w części północno-zachodniej dla, np. *szydło*, *mydło*, *sadło* do skupisk rozmieszczonych w części południowej (*kresadło* 'krzesiwo') i wschodniej (*motowidło*). W nazwach, grupa *dl(gl)* pojawia się sporadycznie na północnym wschodzie: *Jehlinka* łąka Skindzierz Kor, *Dunż'idło -a, -i* pastw. Nowodziel Kuź, *Pad Jedliną* pole Kundzicze Kry, *Pat S'edleckaho* łąka, pole Łapczyn Cza i na południu: *Močydło -a, -i* łąka Barzczewo Mich, *S'edliska -oŋ* pole Bolesty Bie, *Šydłouka -i, -c'i* rzeka, łąka Parcewo Bie, *Sat v Jadłuvč'i* pole Dubicze Cerkiewne DbC.

⁵⁷ Z. K l e m e n s i e w i c z, T. L e h r - S p ł a w i ń s k i, S. U r b a ń c z y k, *op. cit.*, s. 341.

⁵⁸ *Atlas gwar...*, Kwestionariusz, s. 109–110; wpływ polski obejmuje też zachodnie rejony Białorusi, gdzie częsta jest wymowa *čter-//šter-*, *čtyr-//štyr-*, A. Ч а б я р у к, *Лічэбнік у беларускіх гаворках*, Мінск 1997, c. 28.

⁵⁹ W staropolskim przymiotniku *wieliki* redukcja samogłoski środkowej mogła nastąpić w dobie akcentu inicjalnego właściwego dla języka polskiego w XII–XIV wieku, W. K u r a s z k i e w i c z, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1972, s. 83.

⁶⁰ *Atlas gwar...*, mapa 20.

7. Spółgłoska *g* w nazwach

Na obszarze gwar białoruskich, ukraińskich i południoworosyjskich przed XIII wiekiem nastąpiła zmiana psł. *g* na *h*⁶¹. W dzisiejszych gwarach wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny przeważa wymowa tylnojęzykowego lub gardłowego *h*, chociaż nierzadkie są przypadki zachowania etymologicznego *g*, najczęściej na obszarze granicznym z gwarami polskimi⁶². Niezależnie już od geografii, spółgłoska *g* występuje w leksyce przyswojonej z języka polskiego lub za jego pośrednictwem, np. *ńigdy*, *s'ł'iz-gaŭka* Bobrowniki Gró, *xul'igańic'* Knyszewicze Szu, *pšeglont* Topolany Mich, *vil'goc'*, *zgnil'izna* Rogawka Sieć⁶³.

W analizowanym materiale spółgłoska *g* zachowuje się w nazwach derywowanych od apelatywnych polskich i obcych pożyczek leksykalnych, od antroponimów i nazw miejscowych, a także od leksemów wspólnych dla obu systemów językowych.

Ze spółgłoską *g* notowane są nazwy od apelatywów: *gródź*, *morga*, *cegielnia* (tu wyjątek z Białowieży *Cehelńa*); *gmina*, *ganek*, *gajówka*, *PGR*, *łagier*, *magazyn*, np. *Groc'* łąka Peńskie Kry, *Groz'i -aŭ* pastw., zar. Pięciowłóki Dąb; *L'evkovy Morg'i* pole Narew Nar, *Morgov'yi Hrut* pole Ryboły Zab; *Cag'elńa* pole, nieużytki Wojnowce II Szu; *Gminsk'i Les -aho -u* las Chmielówka Such; *Magazynovo -oho, -um* pole Klewinowo Juch, *Ganok, -nka, -nkovy* las Nowosiółki Mil, *L'ag'ery* góra Janów Jan, łąka Majdan Mich; *G'eńuš'a Hrut* łąka m. Sokółka, *G'il'eŭsk'ix Łuž'ok* pastw. Domuraty Such, *G''inštuŭ V'yc'ereb* urocz., łąka Kotówka Haj; *Gabryl'eŭščyna* kol., łąka Kuplisk Jan (od nazwy wsi Gabrylewszczyzna w gm. Janów), *Zg''erščyny* pole, kol. Dryga Such (od nazwy wsi Zgierszczańskie Kolonie w gm. Suchowola).

Nazwy wywodzące się od leksemów wspólnych dla obu systemów językowych (*bróg*, *brzeg*, *glina*, *głęboki*, *głuchy*, *goły*, *góra*, *grzęda*, *gumno*, *mogiła*, *ogólny*) realizują spółgłoskę *g* lub *h* w zasadzie zgodnie z danym gwarowym systemem fonetycznym. Odstępstwa od białoruskiej fonetyki dotyczą głównie Sokólszczyzny, gdzie notowano, m. in.: *Gl'inišče*, *Grad'a*, *G'umńska*, *Ag'uls*, *G'ołčyxa*, *Głuxaja*, *Pad Głemb'oččynaŭ*, *Pad Gur-kaj*, *Mog'iłkova Har'a*⁶⁴.

Uwagi końcowe

Terenowe nazwy własne na pograniczu językowym, tu: polsko-białoruskim, polsko-ukraińskim, białorusko-ukraińskim i polsko-litewskim, stanowią niezwykle interesujący materiał badawczy. Odzwierciedlają nie tylko cechy gwarowe danego systemu, ale też wzajemne oddziaływanie na siebie różnych systemów gwarowych lub językowych.

Procesy interferencyjne zachodzą głównie na poziomie fonetycznym. Mimo, że podane zostały tu tylko najbardziej typowe przykłady, czasem dotyczące pojedynczych nazw, to ich analiza wskazała na stopień przenikania się cech fonetycznych należących do różnych systemów gwarowych.

Opis zjawisk fonetycznych jest dopiero pewnym etapem na drodze do dalszych opracowań interferencji w zakresie słowotwórstwa, fleksji i leksyki.

⁶¹ Z. S t i e b e r, *Zarys gramatyki porównawczej języków słowiańskich*, Warszawa 1979, s. 89.

⁶² Por. *Atlas gwar...*, mapa 111 obrazująca opozycję *g//h* w wyrażeniu *głux''i//xłux'i*.

⁶³ Przykłady zaczerpnięte z własnych zapisów (Bobrowniki) oraz z *Teksty gwarowe...*

⁶⁴ Analogiczne zjawiska związane z występowaniem *g* w pewnej grupie leksemów w gwarach ukraińskich Pobuża odnotowuje F. C z y ż e w s k i, *Polonizmy w ukraińskich gwarach Pobuża [w:] Interferencje językowe na różnych obszarach Słowiańszczyzny*, Lublin 1989, s. 98.

Skróty

biał.	–	białoruski	pastw.	–	pastwisko
D.	–	Duże (w nazwach miejsco- wości)	pol.	–	polski
dem.	–	deminutivum	ros.	–	rosyjski
gm.	–	gmina	St.	–	Stary (w nazwach miejsco- wości)
gw.	–	gwarowy	ukr.	–	ukraiński
kol.	–	kolonia	urocz.	–	uroczysko
lit.	–	litewski; literacki	W.	–	Wielkie (w nazwach miej- scowości)
m.	–	miasto	woj.	–	województwo
M.	–	Małe (w nazwach miejsco- wości)	wś	–	wieś
n. os.	–	nazwa osobowa	wzg.	–	wzgórze
n. urz.	–	nazwa urzędowa	wzn.	–	wzniesienie
ogpol.	–	ogólnopolski	zar.	–	zarośla

Skróty nazw gmin

Aug – Augustów	Lip – Lipsk
Bak – Bakałarzewo	Łap – Łapy
Bar – Bargłów Kościelny	Mich – Michałowo
Bia – Białowieża	Mie – Mielnik
Biał – Białystok	Mil – Milejczyce
Bie – Bielsk Podlaski	Moń – Mońki
Boć – Boćki	Nar – Narew
Bra – Brańsk	Nrw – Narewka
Cho – Choroszcz	Orl – Orla
Cie – Ciechanowiec	Per – Perlejewo
Cza – Czarna Białostocka	Pła – Płaska
Cze – Czeremcha	Poś – Poświętne
Czy – Czyże	Prze – Przerośl
Dąb – Dąbrowa Białostocka	Racz – Raczki
DbC – Dubicze Cerkiewne	Rut – Rutka – Tartak
Dob – Dobrzyniewo Kościelne	Sej – Sejny
Dro – Drohiczyn	Sid – Sidra
Dzi – Dziadkowice	Sie – Siemiatycze
Fil – Filipów	Skł – Sokoły
Gib – Giby	Sok – Sokółka
Gro – Grodzisk	Such – Suchowola
Gró – Gródek	Sup – Supraśl
Jan – Janów	Sur – Suraż
Jas – Jasionówka	Suw – Suwałki
Jaś – Jaświły	Szt – Sztabin
Jel – Jeleniewo	Szu – Szudziałowo
Juch – Juchnowiec Dolny	Szy – Szypliszki
Kle – Kleszczele	Trz – Trzcianne
Kny – Knyszyn	Tur – Turośń Kościelna
Kor – Korycin	Tyk – Tykocin
Kra – Krasnopol	Was – Wasilków
Krp – Krypno	Wiż – Wiżajny
Kry – Krynki	Wysz – Wyszki
Kuź – Kuźnica	Zab – Zabłudów

Jadwiga Głuszkowska-Babicka

Language interference in place names in north-eastern Poland

A b s t r a c t

This article analyses language interference in place names in the Polish-East Slavonic and Polish-Lithuanian linguistic borderland. Many-sided linguistic contacts over several centuries have resulted in mutual penetration of language features, mainly phonetic, with Belarusian/Ukrainian place names bearing Polish features being much more common than examples to the contrary. The most frequently observed changes include stress changes, vowel reduction, pleophony, epenthetic *l* and palatalisation of certain consonants. The dominant Polish feature is a plosive realisation of *g* instead of the fricative or laryngeal East-Slavonic *h*.